ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

Гамеляк Ольга
Науковий керівник – доц. Мединська О. Я.

МЕДІАЦІЯ ПРАВ ДИТИНИ У СОЦІАЛЬНИХ ТОК-ШОУ «СТОСУЄТЬСЯ КОЖНОГО» ТА «ОДИН ЗА ВСІХ»

Сучасні тематичні тенденції в українських мас-медіа засвідчують, що вагоме місце в контенті ЗМІ посідають проблеми дітей. Їх висвітленням активно займаються візуальні медіа, адже вони мають значний вплив на ціннісні орієнтації суспільства. У цьому контексті постановка питання прав дитини, його обговорення в теледискурсі є дієвим методом формування світобачення людини, певних моделей поведінки тощо.

Концептуальні основи захисту прав дитини, репрезентація їх у ЗМІ досліджували такі українські та зарубіжні науковці: І. Бандурко, О. Бутько, Ю. Губаль, О. Висоцька, Ю. Войцеховська, В. Ковальчук, Н. Крестовська, Л. Кривачук, В. Куницький, Л. Найдьонова, Н. Оніщенко, С. Саблук, О. Садіна, М. Закусило, М. Дорош, К. Шендеровський тощо. Актуальність теми пов’язана з відсутністю в українському науковому дискурсі досліджень прав дитини у телепросторі, зокрема у соціальних ток-шоу.

Мета статті – дослідити стан дотримання прав дитини у сучасному теледискурсі шляхом розв’язання таких завдань: 1) з’ясувати законодавче регулювання прав дітей у національному та зарубіжному контекстах; 2) проаналізувати репрезентацію проблем дітей у соціальних ток-шоу.

Матеріалами для спостереження слугували соціальні ток-шоу «Стосується кожного» (ТК «Інтер»), «Один за всіх» (ТК СТБ).

Важливим етапом на шляху до аналізу теми прав дітей у медіапросторі є з’ясування теоретичних основ дефініції поняття «діти». Відповідно до статті 1 Конвенції ООН про права дитини «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, який застосовується до такої особи, вона не досягає повноліття раніше» [3].

Виходячи з вищенаведеного твердження, діти – особлива соціально-демографічна група населення віком від народження до 18 років, яка має свої специфічні потреби, інтереси та права, але не володіє достатньою спроможністю відстоювати їх і захищати перед суспільствам внаслідок фізичної та розумової незрілості.

Із правової точки зору дитина є самостійним суб’єктом права, у тому числі на неї поширюється весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав людини: на життя, виживання і вільний розвиток; на ім’я і набуття громадянства; знати своїх батьків і користуватися батьківською турботою; не розлучатися з батьками всупереч їх бажанню; підтримувати контакти з обома батьками; на возз’єднання із сім’єю, що знаходиться в іншій державі; на захист у разі незаконного переміщення та повернення з-за кордону; вільно висловлювати свої думки з усіх питань; свобода думки, совісті, релігії; свобода асоціацій і мирних зборів; на повну інформацію, що сприяє добробуту дитини; на користування послугами системи охорони здоров’я; благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхування; на освіту; на відпочинок і розваги; на захист від економічної експлуатації; від незаконного зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами, від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень; на гуманне поводження, на захист від незаконного та довільного позбавлення волі [1].

Права дитини в Україні регулюються цілою низкою законів та нормативно-правових актів, до яких, зокрема, належать: Конституція України (статті 24, 51, 52, 92); Сімейний кодекс (глави 13, 14); Цивільний кодекс (статті 30, 31, 32, 242); Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей»; ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Закон України «Про охорону дитинства» (статті 5, 9, 20);

Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекс України (положення, які роз'яснюють спеціальні процедури допиту неповнолітніх, зокрема статті 168, 307, 308 Кримінально-процесуального кодексу); Конвенція ООН про права дитини (статті 12, 13, 17, 39, 40); Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (статті 9, 35); Керівні принципи ООН із питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей-жертв та свідків злочинів;

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей; Директива «Телебачення без кордонів» Європейського Союзу (стаття 22); Європейська Конвенція про транскордонне телебачення» (стаття 7).

Дуже важливою у забезпеченні дотримання прав дитини та їх усебічного захисту є роль самих журналістів. Засоби масової інформації повинні артикулювати якісний медіапродукт, імперативами якого мають виступати дитиноцентризм, дискурсивна чутливість, верховенство прав дітей. Однак при висвітленні дитячої проблематики медійники порушують права дітей, зафіксованих у національному та міжнародному законодавствах, створюють контент, що може завдати шкоди цій найбільш незахищеній верстві. Особливо це стосується соціальних ток-шоу («Стосується кожного», «Один за всіх»), на яких постійно обговорюються чутливі для суспільства теми з життя дітей: різні випадки насильства, статеві злочини, спроби самогубств тощо.

Наведемо приклади програм, у ході яких при медіації прав дітей нами простежено недотримання журналістами професійних стандартів, законодавчих норм: «Рання багатодітність» («Стосується кожного», ефір від 26.10.2018); «Дім і семеро дітей» («Стосується кожного», 28.02.2017); «У колі конфлікту» («Стосується кожного», 05.08.2019); «Втеча від материнства» («Стосується кожного», 13.02.2019); «Час від часу» («Стосується кожного», 12.11.2018); «Голодне майбутнє» («Стосується кожного», 20.02.2019); «З висоти безвідповідальності» («Стосується кожного», 28.08.2019); «Скандал у «Світанку»» («Стосується кожного», 11.10.2019); «Винагорода за маму» («Стосується кожного», 18.10.2019); «Батько згвалтував дочку і зняв з неї скальп» («Один за всіх», 04.06.2017); «Дитинство на звалищі» («Один за всіх», 04.06.2017); «10-річна дівчина просить врятувати її сім'ю» («Один за всіх», 26.04.2015); «Хто порізав у лісі дівчину-підлітка» («Один за всіх», 03.05.2015); «Батько-пастир побив до півсмерті 4-річного сина» («Один за всіх», 18.09.2016) тощо.

Так, у випуску передачі «Стосується кожного» (09.10. 2017 р.), що отримав назву «Мама-дитина», на прикладі життєвої історії дівчини Тетяни, яка стала матір'ю у 12-річному віці, актуалізуюються проблеми раннього батьківства, сексуального виховання та статевого дозрівання. Аналізуючи висвітлення вищезазначеної проблематики, зауважуємо, що під час програми журналіст Андрій Данилевич, намагаючись з'ясувати, хто батько дитини, ініціюючи проведення ДНК-тесту, спонукає героїв до деталізації інформації, проблему ранніх пологів трактує як патологію. Під час запису передачі нами простежено порушення прав дитини, недотримання телеведучим законодавчих норм, професійних та етичних стандартів журналістики. Зокрема, у рамках цієї програми Андрій Данилевич порушив журналістську етику і перебрав на себе функції слідчого, влаштувавши у студії допит дитини в присутності багатьох людей. Акцентуємо увагу на недопустимості таких дій ведучого, оскільки це зумовлює додаткову травматизацію героїв.

У соціальних ток-шоу «Стосується кожного» та «Один за всіх» нами відстежено низку порушень журналістами професійних та етичних стандартів, зокрема демонстрація результатів насильства (наприклад, скривавлені обличчя, понівечені людські тіла в результаті позапланової перевірки, фото дитини після недоїдання тощо); сцен, що викликають жах; показ в етері прізвищ та облич неповнолітніх; інформування про їх місце проживання; недотримання принципу презумпції невинуватості; конфіденційності інформації, приватності; нехтування інтересами дітей тощо.

Із метою створення якісного медіаконтенту в контексті прав дитини пропонуємо журналістам дотримуватись таких рекомендацій: під час підготовки медіапродукту із залученням дітей консультуватися з експертами — юристами, психологами, правозахисниками; не використовувати образ дитини задля посилення враження реципієнтів, здобуття рейтингів; не залучати дітей до створення матеріалів, не дозволених для перегляду ними; дбати про конфіденційність дітей: висвітлюючи негативні події з їхнього життя, передбачити, які можуть

бути наслідки; вдаватися до спеціальних засобів забезпечення анонімності (темна кімната, зйомка зі спини, накладення фільтрів зображення тощо); брати до уваги, що згода батьків чи законних опікунів є обов'язковою, але недостатньою підставою для залучення дитини до участі в телеетері — насамперед журналіст має дбати про фізичне та емоційне благополуччя й гідність дитини; проходити тренінги й навчання щодо юридичних та психологічних аспектів залучення дітей до медійного контенту; уникати дискримінації за віком при створенні медіапродукту, пам'ятаючи, що жодна професійна мета не може бути вищою за інтереси дитини; якщо дитина пережила насильство чи стала його свідком, треба враховувати, що вона травмована — згадування й детальний переказ подій наражає на ризик повторного травмування, тому інтерв'ювати її доцільно лише в тому випадку, якщо інформацію не можна отримати за допомогою інших осіб; під час інтерв'ювання дитини необхідно враховувати правила, які законодавство передбачає стосовно допиту малолітніх і неповнолітніх свідків (передбачених статтею 142 КАСУ, іншими процесуальними законами, як це передбачено вимогами ч. 2 статті 12 Конвенції ООН про права дитини, а також Керівними принципами ООН із питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей — жертв та свідків злочинів, Керівними принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей); дотримуватися Кодексу журналістської етики, зокрема статті 18 про особливу обережність журналістів при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми; норм законодавства про права дитини, про захист дітей від шкідливого контенту; виробляти більше контенту, спрямованого на дітей і підлітків; висвітлювати актуальні суспільно важливі теми, пов'язані з дотриманням у суспільстві прав дитини, інформувати про випадки порушення цих прав [1].

Аналізуючи результати дослідження у контексті медіації прав дітей, варто зазначити, що в соціальних ток-шоу спостерігаються як негативні, так і позитивні тенденції. Схвальним є те, що у телевізійному медіапросторі актуалізуються права дітей, підвищується чутливість мас-медіа до дитячої проблематики. Проте під час висвітлення питань, пов'язаних із правами дітей, медійники порушують професійні та етичні стандарти, діють усупереч законним інтересам неповнолітніх. Зокрема, зауважуємо недотримання у телеефірах балансу поглядів різних сторін, невідокремлення фактів від коментарів та інтерпретацій, навішування ярликів, порушення прав дітей на честь, гідність та конфіденційність інформації, що регламентується Конвенцією ООН про права дитини, ЗУ «Про охорону дитинства».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закусило М. Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися основних правил. Спеціальний звіт. К., ГО «Телекритика», 2016. 48 с.
2. Дорош М. Права дітей і телебачення: як захищати, а не порушувати. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/ kids/prava_ditey _i_telebachennya_yak_zakhischati_a_ne_porushuvati/
3. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/ed19951221
4. Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: вступ до проблеми. Часопис Київського університету права. 2013. № 2. С. 13–17.

Гончарук Іванна

Науковий керівник – доц. Вашків Л.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБІРКИ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА «РІВНОВАГА»

Літературний критик Ю. Меженко серед усіх митців свого покоління обрав трьох, на його думку, найвагоміших виразників часу: П. Тичину, М. Хвильового і Є. Плужника. Є. Плужник – один із найвідоміших поетів XX ст. Літературознавці по-різному трактують стильовий напрямок, в якому він працював. Л. Новиченко вважає стиль Є. Плужника романтичним, М. Ткачук – експресіоністичним, М. Моклиця – неокласичним, Ю. Ковалів – неореалістичним, В. Державин – імпресіоністичним. Проте усі дослідники визнають екзистенціальне спрямування лірики Є. Плужника. У сучасних наукових розвідках Г. Токмань, О. Гальчук, М. Кодака, В. Погребенника, М. Ткачука, Ж. Ящук характеризується як творчість поета загалом, так і окремі її аспекти.